

НАПРЯМ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-270-1-10>

БОРОТЬБА ЗА ЛІДЕРСТВО НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ТА НОВА ГЕОМЕТРІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Захарченко А. М.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Революційні події на Близькому Сході початку 2010-х років, які отримали назву «Арабська весна», призвели до кардинальних змін у регіональному політичному ландшафті. Зміна режимів у низці арабських держав, громадянські війни у Сирії, Ємені та Лівії, сунітсько-шіїтське протистояння, поява нових недержавних акторів, таких як «Ісламська держава», відбуваються на фоні загострення боротьби за регіональне лідерство. При цьому, на лідируючі позиції висунулись гравці, які раніше не мали помітного впливу на події в регіоні, а саме – Іран, Саудівська Аравія та Туреччина. Все це свідчить про незавершеність процесу формування нової геометрії відносин на Близькому Сході.

Регіональна роль Ірану докорінно змінилася після Ісламської революції 1979 г., яка стала однією з визначальних подій на Близькому Сході і є ключем для розуміння сучасного регіонального балансу сил. Повалення Сполученими Штатами режиму С. Хусейна в Іраку у 2003 р. сприяло розширенню регіонального впливу Тегерану, що надалі було посилено подіями «Арабської весни».

Сьогодні Іран прагне досягти домінуючого статусу в регіональному балансі сил. Він вважає себе беззаперечним центром сили у Перській затоці, виходячи зі свого геостратегічного положення (з найдовшою береговою лінією), територіальних розмірів, кількості населення, а також відкидає будь-який регіональний порядок, який має на меті його ізоляцію.

Тегеран прагне до «абсолютної безпеки», а саме, здатності перешкоджати тому, що він вважає неминучою загрозою з боку ворожих зовнішніх суб'єктів. Задля цього була розроблена концепція «мережі

безпеки», яка поєднує іранські державні потужності із недержавними (переважно шіїтськими) проксі в регіоні. Тегеран використовує союзників, таких як «Хизбалла», «Палестинський ісламський джихад», «Хашд аш-Шаабі», хусити та шіїтські збройні угруповання у низці країн регіону для стримування своїх ворогів, а свою ракетну та ядерну програми – як другий рівень стримування [1].

Продовж останніх десяти років Іран досягнув значних успіхів у практичній реалізації вищезазначеної стратегії. Він фактично врятував режим Б. Асада від падіння; зміцнив відносини з Туреччиною та Катаром, вносячи таким чином розкол у сунітський табір; за допомогою хуситів підтримує джерело нестабільності в безпосередній географічній близькості до свого головного супротивника – Саудівської Аравії [2].

Щодо Саудівської Аравії, то, будучи великою та можливою країною, вона донедавна не мала суттєвої ролі у сфері близькосхідної безпеки. Ер-Ріяд здійснював свій вплив в основному за допомогою економічних та ідеологічно-релігійних засобів, а також спирався на стратегічні відносини зі Сполученими Штатами.

Ослаблення традиційних для Арабського світу полюсів сили – Єгипту, Сирії та Іраку, що відбулося в останні десятиліття, відкрило простір для реалізації регіональних амбіцій Королівства. Його стратегічним завданням стало стримування Ірану та ісламістських угруповань, насамперед, «Братів-мусульман». Зміни в політиці Ер-Ріяду були продиктовані як низкою об'єктивних обставин, так і піднесенням принца Мухаммеда ібн Салмана, який бажав вийти за традиційні консервативні рамки саудівської зовнішньої політики. Принц Мухаммед почав проводити активну наступальну політику, насамперед, в Ємені, а також у Сирії та Лівані [3].

Втім, значних успіхів на цьому шляху досягнути не вдалось. Військова кампанія в Ємені не завершилася перемогою над хуситами, викликала міжнародне засудження і підкреслила розбіжності між Ер-Ріядом та Абу-Дабі у підходах до Ірану. Підтримка опозиції в Сирії також не призвела до усунення від влади Б. Асада. Приклад КСА доводить, що економічний важіль не завжди є визначальним. Так, фінансова допомога виявилася корисною для підтримки дружніх режимів, наприклад, уряду А.Ф. Ас-Сісі в Єгипті [4]. Але, на відміну від Тегерану, Ер-Ріяду не вистачає недержавних акторів та проксі, які б ефективно підтримували його інтереси в регіоні.

Туреччина – ще одна неарабська держава регіону – після початку «Арабської весни» значно активізувала свою політику на Близькому Сході. При цьому, перехід до авторитарного правління президента Р.Т. Ердогана, його прагнення до амбіційної, ревізіоністської зовнішньої політики підірвали відносини Анкари з її колишніми союзниками – Саудівською Аравією, Єгиптом, Ізраїлем та США [5].

Після 2011 р. Туреччина позиціонувала себе як модель для розвитку постреволюційних арабських країн. Цьому сприяли початкові успіхи «Братів-мусульман» в Єгипті, «Ан-Нахди» в Тунісі та ісламістів в Лівії. Однак триумф популістських ісламістських партій в регіоні був недовгим. Його відтіснили громадянські війни та підйом радикальних рухів, таких як «Ісламська держава». Також, поява курдських автономних утворень уздовж південних кордонів Туреччини утворила загрозу її внутрішній безпеці та територіальній цілісності.

Вищевикладені фактори, на фоні гострої економічної кризи, спонукають Анкару до переоцінки своєї провокативної стратегії та пошуку виходу із дипломатичної ізоляції. Цю тенденцію підтвердили події 2021 року, коли Туреччина виявила зацікавленість у покращенні відносин з ОАЕ, Єгиптом, Саудівською Аравією та Ізраїлем [6].

Ізраїль як в економічному, так і у військовому плані, є однією з провідних держав регіону. Втім, донедавна, з огляду на багаторічний арабо-ізраїльський конфлікт, його лідерські можливості були вкрай обмеженими. Ситуація кардинально змінилась у 2020 р., коли одразу чотири арабські країни (ОАЕ, Бахрейн, Марокко і Судан) нормалізували з ним відносини, підписавши так звані «Авраамські угоди». Потужним фактором зближення позицій Ізраїлю та прагматичних сунітських режимів стала взаємна зацікавленість у стримуванні Ірану, боротьба проти «Братів-мусульман» (включаючи ХАМАС) та посилення впливу країн, що їх підтримують – Туреччини та Катару [7]. «Авраамські угоди» засвідчили той факт, що арабо-ізраїльський конфлікт в цілому та палестинська проблема зокрема, перестали бути системоутворюючим елементом регіональної системи відносин.

Не менш важливий вплив на регіональну ситуацію мають відносини у трикутнику США – Росія – Китай. Особливого значення у цьому контексті набуває зміна глобальної системи безпеки внаслідок війни РФ в Україні. Міжнародна ізоляція Росії та її наслідки можуть безпосереднім чином вплинути на динаміку регіональних процесів. Близькосхідні країни матимуть пристосовуватись до нового міжнародного порядку, що може привести до чергової зміни регіонального балансу сил.

Література:

1. Krasna, J., Meladze, G. (2021). The “Fore Plus One”: the Changing Power Politics of the Middle East. *The Moshe Dayan Center Occasional Paper*. URL: <https://dayan.org/content/four-plus-one-changing-power-politics-middle-east>
2. Fathollah-Nejad, A. (2017). The Iranian–Saudi Hegemonic Rivalry. *Belfer Center*. October 25. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/iranian-saudi-hegemonic-rivalry>

3. Ulrichsen, K.C. (2021). Mohammed bin Salman's Regional Rebranding Campaign. *Arab Center Washington D.C. Policy Analysis*. December 16. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/mohammed-bin-salmans-regional-rebranding-campaign/>
4. Kaban, M. (2018). Why Saudi Arabia's Foreign Policy is Failing? *Al-Jazeera*. November 21. URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/11/21/why-saudi-arabias-foreign-policy-is-failing>
5. Jabbour, J. (2022). After Parting Ways: The Coming Frosty Entente in Saudi-Turkish Relations. *Arab Center Washington D.C. Policy Analysis*. February 2. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/after-parting-ways-the-coming-frosty-entente-in-saudi-turkish-relations/>
6. Altunışık, M.B. (2021). The New Wave of Normalization in Turkey's Middle East Foreign Policy. *The Middle East Institute*. URL: <https://www.mei.edu/publications/new-wave-normalization-turkeys-middle-east-foreign-policy>
7. Chtatou, M. (2022). Abraham Accords: Romancing a New Middle East. *Eurasia Review*. February 20. URL: <https://www.eurasiareview.com/26012022-abraham-accords-romancing-a-new-middle-east-analysis/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-270-1-11>

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА В ГРЮНВАЛЬДСЬКІЙ БИТВІ

Левдер А. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри історії*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Після укладання Кревської унії, за якою Великий князь литовський проголошувався польським королем, проти нього виступили удільні князі – восени 1386 року першим підняв зброю полоцький князь Андрій Ольгердович, який діяв у союзі з смоленським князем і Лівонським орденом, а в 1388 році проти Ягайла (короля Владислава II) виступив його двоюрідний брат Вітовт Кейстутович, який уклав військовий союз із Тевтонським орденом, за умовами якого у його володіння